

Izbaja trikrat na teden, in sicer v torek, četrtek in soboto ob 4. uri popoldne ter stane po pošti prejmana ali v Gorici na dom pošiljana:

vse leto . . . 15 K

3/4 " " " " 10 " "

1/3 " " " " 5 " "

Za Nemčijo K 16.60. — Za Ameriko in inozemstvo K 20. — Posamjne številke stanejo 10 vin. „SOČA“ ima naslednje izredne priloge: Ob novem letu „Kažipot po Goriškem in Gradiščanskem“ in dvakrat v letu „Vozni red železnic, parnikov in poštne zvez“. Na naročilu brez dopolnane naročilne se ne oziramo.

SOČA

»Vse za narod, svobodo in napredek!« Dr. K. Lavrič.

Uredništvo

se nahaja v Gosposki ulici št. 7 v Gorici v I. nadstr. na desno.

Upravništvo

se nahaja v Gosposki ulici št. 7 v I. nadstr. na levo v tiskarni. Naročnino in oglasi je plačati loco Gorica.

Oglasi in poslanice se računijo po Pefit-vrstah, če tiskano 1-krat 16 vin., 2-krat 14 vin., 3-krat 12 vin. vsaka vrsta. Večkrat po pogodbi. Večje črke po prostoru. Reklame in spisi v uredniškem delu 30 vin. vrsta. — Za obliko in vsebino oglasov odklanjamo vsako odgovornost.

Odgovorni urednik in izdajatelj Ivan Kavčič v Gorici,

— Telefon št. 83. —

»Gor. Tiskarna« A. Gabršček (odgov. J. Fabčič) tiska in zal.

V. K.:

VSEUČILIŠČE V TRST!

Spomenica slovenski javnosti.

(Dalje.)

V naši javnosti je doslej veljala dogma: Lahji ne smejo dobiti svoje fakultete v Trstu. Socialna demokracija je nasproti tej dogmi postavila drugo, češ, vseučiliško vprašanje je izključno kulturno vprašanje; vseučilišče mora stati tam, kjer je njihovo največje in najkulturnejše mesto. Trento je malo mesto, ki ni pripravno za vseučilišče. Laška fakulteta bodi v Trstu, slovenska pa, — iz ravnostih kulturnih vzrokov — tudi.

Omenjam, da je južni Tirol izpočetka jako težko pristal na to zahtevo. Ondotnjim Lahom je izpočetka mnogo bolj prijala misel, da bo stalo vseučilišče tam, na njihovem skupnem teritoriju. Udali pa so se pritisku primorskih Lahov.

Vprašanje je namreč več ko samo kulturno. Zanje in za nas. Zato je nekaj na tem, da smo se mi branili pred laško fakulteto v Trstu, mnogo dobrega je pa tudi na socialnodemokratskem stališču, s katerim se končno naše krije, četudi ne iz istih vzrokov. Rekel sem že, da je vseučiliško vprašanje eminenten politikum, z a n j e i n z a n a s. Je izraz politične aspiracije. Lahji čutijo, da kmalu izgube Trst, če nimajo tam vseučilišča. Zato ne prihaja zanje v upoštevanje Trento in zato vstrajajo: Trieste o nulla! Če pustimo veljati podmeno, da mora vseučilišče stati sredi čistega narodnostnega teritorija, bi morala priti ena fakulteta v Trento, druga v Ljubljano. Toda z dnem, ko oni vzdržujejo svojo nacionalno aspiracijo na Trst, sklicuje se na svojo narodnostno prebujbo in asimilacijsko moč v XIX. stoletju, moč, a m o m i njihovi aspiraciji zoperstaviti svojo, sklicuje se na pomen Trsta za Avstrijo in njeno državno idejo, na jugoslovansko idejo, na gospodarski pomen Trsta za nas in ves Jug in na našo kolonizacijo. Strogo imperialistično vzeto — kar se pa malemu narodu ne poda — bi se morala glasiti naša zahteva: Nam vseučilišče v Trst, Lahom v Trento. To je pa dejanski nemogoče, je čisto izključeno. Da, če bi bila naša kultura za poldrugo stoletje starejša, nego je! Ker pa ni, moramo postaviti »kompromis« med kulturno in imperialistično zahtevo in reči: Ne načeloma, marveč iz praktičnih vzrokov priznavamo Lahom Trst za sedež njihove fakultete, načeloma pa zahtevamo Trst za sedež naše fakultete. Med obojimi pa mora ostati junktim. Kajti z dnem, ko bo laška pravna fakulteta oživljena brez slovenske, je pokopano naše vseučiliško vprašanje, je izgubljen Trst, izgubljen življenjski zmisel za Slovence, dan je pa tudi nov temelj za laške državne aspiracije na mesto. Z dnem pa, ko bo poleg laške oživljena tudi slovenska fakulteta, je Trst privezan na Avstrijo bolj ko z verigami, nam pa zagotavlja to dejstvo bujnejše narodovo življenje in globlji zmisel.

Vsi čutimo, da se mora v tem vprašanju sedaj, v tem trenutku, kaj zgoditi. Ali se odpreta obe fakulteti sočasno, ali pa še počakamo oboji na ta trenutek. Pa ne dolgo! Z zadnjim dogodkom je dobilo slovensko vseučiliško vprašanje nov obraz. Preko mrtve točke smo, sedaj je prišel trenutek dela, in sicer enotnega, živega dela: Prebrečiti, da ne izidemo praznih rok, pridobiti si skupa, z laško tudi slovensko pravno fakulteto v Trstu.

To je danes reč prakse. Predvsem pa je treba v tem vprašanju jasnosti. Te ni v naši oficialni javnosti. Zdi se, da so zaman pisali Raič, Tuma, Slanc, Lončar in drugi. Zdi se, da Slovenija Trsta pred svojim nosom ne vidi.

II.

Razvoj Trsta, njegov kulturni, gospodarski in politični pomen. Slovensko vseučiliško vprašanje je del jugoslovanskega vprašanja.

Trst je edino mogoči sedež slovenskega vseučilišča.

„Srečen narod, kteremu živa potreba vsili idejo, veliko in enostavno, vsem razumljivo, ki si usluži vse druge ideje“.

(Treitschke, Hist. - pol. Aufsätze, cit. po „Vseučiliškem zborniku“).

Tržaška zgodovina kaže vkljub vsem idealom »nezdruženec« (irredenta) — brezmiselne nacionalistične ideologije brez stvarne podlage — odpor proti združenju z italijanskimi deželami in žilavo težnost k alpskemu državnemu organizmu. Ni treba, da se pri tem sklicujem le na ono peščico slovenskih mož, ki so to izpoznali; morem se sklicevati na trezno Italijane same, bodisi na one v preteklosti, ki jih nacionalizem še ni zvrto glasil, bodisi na četudi bolj redke sodobnike, ki izpregledavajo.*) Vivante sam pravi, da so »... Carniola, Istria montana... territorio triestino, ... Carinzia, Stiria, paesi gravitanti economicamente verso Trieste«. To pa ni njegova lastna najdba; on je le ponovil tisto staro resnico, ki jo moramo našim sodobnikom oznanjati za novo, ki jo je pa poznal že tržaški mestni svet, ko je imenoval Trst I. 1518 v spomenici na cesarja Maksimilijana I. »Antemurale ad provinciam Carnioliae, ... emporium Carsiae, Carniolae, Styriae et Austriae,« kar je prav ponovil laški časopis L'Istria 6. marca 1848: »Trieste — emporio dei paesi cisdanubiani.«**) Avstrija, ali tačas bolj Habsburg, že tedaj ni imela zmisla za svoje življenjske potrebe na jugu. (Vivante imenuje avstrijski protektorat nad Trstom za ono dobo (14, 15, 16. stoletje) »l'impotente tutela degli Absburgo«). Za preteklost je to sicer samo čb sebi umevno. Saj je preteklost Avstrije germansko-centralistična in svojega državnega zmisla niso Habsburžani iskali na obeh straneh Donave, marveč le na severu. Toda že v 11. stoletju in kesneje, okrog l. 1382 (ko se Trst poda drugič pod avstrijsko oblast), se kaže silna privlačnost Trsta na Kras, Goriško, Istro in Kranjsko. Benetke, serenissima repubblica, vladarica Jadrana, se boji svojega tekmeca in se bojuje proti njemu z vsemi sredstvi. To ni bil le boj za morje, — že to življenjsko vprašanje Avstrije! — marveč boj za ono ozemlje, iz katerega je stoletja kesneje Napoleon ustvaril Ilirijo; bil je to boj za slovensko ozemlje, in le nagon sebeohrane je gnal Trst pod habsburško oblast. Vendar so radi impotentnega habsburškega varstva Benetke ostale zmagovite do konca srednjega veka. Najtje Amerike in poti krog rtu dobre nade je uničilo sredozemsko pomorsko trgovino in ustvarilo prekmorsko trgovino. Španija, Francija, Nizozemska, Anglija postanejo velevlasti, Genova in Benetke propadejo obenem s splošnim propadom Italije. Tudi Dubrovnik, ta krasni cvet slovansko-romanske kulture, uvenc, čakaje lepše, jugoslovanske bodočnosti. Trst si pa oddaljne, njegov pomen za državo po Mohaču postane neprecenljiv. Benetke poizkušajo še rešiti, kar se da: Trgovino z orientom. Tudi tu je Trst na potu. Toda Avstrija je prisiljena polastiti se juga; zasede Lombardijo, mir v Požarevcu l. 1718 jej odpre balkanski trg. Karl VI., zadnji Habsburžan, povzdigne Trst v svobodno luko. Tedaj prične velikanski razvoj mesta iz oligarhične

srednjeveške državice v mednarodni državni trgovski emporij. Sredi 15. stoletja je štelo mesto 9000 prebivalcev, sredi 16. le 3000, l. 1700 5000, l. 1758 z okolico 10.000, koncem 18. stoletja pa 28.000. L. 1766. znaša njegov promet 3.700.000 gld., l. 1790. pa že presega 10.000.000 gld. Napoleon reče: Ilirija, vstan! Toda Trstu to ni v prid, ker ga Napoleon zapre. (Kontinentalssperre). L. 1812. ima mesto samo 24.000 prebivalcev, od 1808. do 1812. propade nad 160 trvdk, izvoz pade na 3.000.000 gld. Takoj po povratku Avstrije, l. 1815, poskoči promet na 60.000.000 gld., prebivalstvo pa na 45.000. L. 1840. šteje Trst 80.000 prebivalcev, 1836. se ustanovi Lloyd. Od tedaj raste pomen Trsta vedno bolj, — zlasti, ko se zavedo narodnosti v »pomladi narodov«, l. 1848.

S Karlom VI., še bolj pa z Marijo Terezijo in njenim naslednikom je pričela nasilna germanizacija. Bila je pa brez notranje sile, ker nenaravna. Nemščina se je ohranila v katedralni rabi, italijanščina pa je ostala jezik trgovine, prometa, gledališča, šole. Slovenščina tačas ni bila literaren jezik, sicer bi bila prišla do veljave. Slovenska integracija, ki je še tako mlada, bi bila že zdavnaj izvedena, da je naša kultura za 150 let starejša, nego je. Toda v tisti dobi kmet ni bil socialno samostojen, zato ni bil zmožen kolonizirati; osvetne inteligence, slovenske, nismo imeli, plemstvo in stanove je že stoletja prej uničil Nemec. Pohlinova slovensčina, to jecljanje naroda-otroka, še nezavedajočega se svoje istosti in svoje prihodnosti, ni mogla meriti z razvitim jezikom gospodujočih slojev. Zato je Trst, ta antemurale Primorske, Kranjske, Štajarske in Koroške, velik požiralnik, kjer izginja slovenstvo, osvežujoče s svojo prirodno močjo tujo kulturo. Slovenci so oni tisoči, ki jih izkazuje prirastek: Od 28.000 koncem XVIII. stoletja na 37.000 v prvem desetletju XIX. stoletja in še bolj kesneje.... Slovenci po rodu so, ki se asimilirajo italijanskemu srednjemu sloju, ki so ribiči, slugi, težaki, pomočniki, tudi duhovniki, nižji uradniki, pa tudi podjetniki, trgovci, pomorščaki. Poleg Slovencev izgine v asimilaciji tisoč za tisočem Hrvatov iz Istre, Dalmacije in otokov, manjši je pritok iz Furlanije in Benečije. Vivante, »Irredentismo« pravi: »Ta pokret izobraženstva v glavnem mestu (namreč slov. narodni prepoved v Bleiweisovi dobi) ni zadostoval za prebujbo slovanske kmečke mase v Juliji (= Giulia, staro ime za istrski sever, južni Kras, južno Goriško in Furlanijo; Furlanija = Forum Julii). Treba je bilo širjega in globljega prevrata, ki je bil začetakom res smrtosen, pa je le vseoblast kvas novega življenja. Vrtinčasto se povzdigne Trst, zlasti v trgovskem oziru, mnogo pred industrijalnim prebujenjem slovanskih središč; s silo odtrže kmeta od slovanske grude, ga pritegne v emporium Carsiae et Carniolae, ga izpremeni v delavca, rokodelca, v bodočega trgovca in lastnika. Je to bistveno kapitalističen pojav, da se množica zbira v mestih, — urbanizem, — ki pričenja najprej tu vplivati na Slovence in jim najprej narodno škoduje. To je doba (1800—1850) nagle, neodoljive asimilacije. Trst pogoltne na tisoče Slovencev iz okolice, iz Julije, Kranjske, na stotine Hrvatov iz Istre, Dalmacije, Balkana, ter jih asimilira skoraj vse...« Jaz trdim, da se je vršil isti proces, četudi ne v istem obsegu, že prej stoletja, ker nismo bili narod, marveč le amorfna nesvobodna masa. Okrog l. 1840 se pričinja vzbujati narodna zavest, ki na teh tleh ne more biti drugačna, ko italijanska. Slovenec postane zaveden Italijan! Kakor povsod, prične ta proces v vrstah srednjega sloja. Vendar so si početki laškega nacionalizma pohlivni in — objektivni. L. 1846. imenuje njihov list mesto »shodišče treh narodov mejašev«. Od tega leta naprej moremo imenovati Trst italijansko mesto, asimilujoče Slovence hujše ko prej.

*) V prvi vrsti mislim tu na epohalno delo „Irredentismo adriatico; contributo alla discussione sui rapporti austro-italiani“, spisal Angelo Vivante, izdala Libreria della Voce, Firenze 1912. Cena 3 L., in na tam navedeno literaturo. Pri čemur opominim, da je bil zopet dr. Tuma, ki je avtorja poslužil s podatki o nas.

**) Podatki so, tudi v prihodnjem, vzeti iz navedenega Vivantejevega spisa.

(Dalje prih.)

Srbska narodna avtonomija obustavljena.

II.

Kaj je avtonomija? Ako ima v državi kaka pravna osebnost kakor občina, dežela, narod pravo, da si sam daja pravna pravila, ki ga vežejo podobno kakor zakon, da se sam upravlja, pravimo, da mu je lastna avtonomija. Glavni znak take avtonomije je pa, da se sme to samo vršiti v okviru državnega zakona, to je v tčiko, v kolikor to dopušča in ne zabranjuje nadrejena moč, država po svojih zakonih.

Taka avtonomija je torej dana Srbom, bivajočim v deželah ogrske krone. Vprašamo se najprej, kako je organizirano njih narodno zastopstvo? Skoraj vsak polnoleten Srb ima pravico voliti v svoji cerkveni občini zastopnike v cerkveno skupščino; to je torej nekaka občina volilna pravica, načelo popolne demokracije pri posvetovanju in upravljanju šolskih in cerkvenih zadev. Občinska cerkvena občina voji svojo upravo, cerkveni odbor. Občini nadrejena je eparhija (škofija). Eparhija ima svoj upravni odbor in povrh še šolski odbor, ki upravlja šolstvo cele eparhije.

Vse Srbe, ki bivajo na Ogrskem in Hrvatskem, pa obsega metropolija, ki ji stoji pa čelu patriarha, voljen od cerkvenega sabora v Karlovcih. Srbski narodni sabor je zastopstvo srbskega naroda v vseh cerkvenih, šolskih kakor tudi v zadevah premoženja srbske cerkve. Cerkveni sabor ima pravico, da si sam daja statut, ki določa volilni red za sabor. Statut pa mora biti potrjen od vladarja. Cerkveni sabor ima 100 poslancev, od teh je 25 duhovnikov in 75 poslancev svetskega stanu. Upravo oskrbujejo trije odbori, in sicer narodno-cerkveni saborski odbor, šolski svet in cerkveni svet metropolije. Vse te odbore voli sabor. Ne samo glava cerkve, patriarh, ampak tudi vsi drugi duhovniki so voljeni. Najvažnejša naloga ima saborski odbor, ki izvršuje saborske sklepe, pripravlja zakone in jih proglašča ter upravlja veliko srbsko narodno premoženje, čigar dohodki znašajo na leto skoraj en milijon in pol. (l. 1907. 1.337.875 K 31 h.)

Srbski sabor razpolaga torej z velikimi svotami in ravno v teh budžetnih pravicah je treba iskati veliki pomen, ki ga ima sabor za ogrske Srbe kakor tudi za one, ki bivajo na Hrvatskem. Ni čuda, da preži madžarska vlada na priliko, da bi se Srbom izvilo iz rok tako važno sredstvo samohrane. Da razumemo dogodke zadnjih dni, treba je na kratko omeniti stranke, ki se borijo med Srbi za prvenstvo. Do najnovejšega časa je bila najuplívnejša radikalna stranka, ki je bila več ali manj madžaronska in je želela živeti z Madžari v miru, če tudi je vedela, da je mir le navidezen in ne more biti trajen. V svojem bistvu je tudi nasprotovala ideji srbohrvatskega jedinstva. Dočim so na Hrvatskem med Srbi že zdavnej zmagali takozvani samostanci, brez-pogojni pristaši srbohrvatskega edinstva, ostali so na Ogrskem radikalni delj časa na površju. Pri letošnjih volitvah v cerkveni sabor so pa doživeli radikalci popoln poraz. Ogrska vlada, ki je že delj časa v konfliktu s saborom, je slutila, da je sedaj čisto nemogoče, da bi se sabor uklonil volji madžarskih mogotcev. V svesti si tega je ogrska vlada seve s privoljenjem vladarjevim obustavila statut iz l. 1871. Na ta način je torej sedaj onemogočeno, da bi prišla v saboru narodova volja do veljave in srbska avtonomna uprava je prenehala.

Ogrska vlada je hotela že pred letom prisiliti, da cerkveni svet proglašča za veljavnega statut, ki bi bil seve spočet v Pešti in ki bi naj zagotovil madžaronskim življenjem večji vpliv. Pa sabor kakor tudi cerkveni svet je izjavil, da smatra za neveljavnega statut, ki ga ni sprejel sabor.

Madžari upravljajo ta nezakonski korak na prav samovoljen in skoraj navišen način. Pravijo, da je postal sabor vedno bolj torišče narodnostnih borb in prišel vedno bolj pod vpliv političnih strank. To je zofizem najhujše vrste. V

okviru srbske narodne avtonomije so se vendar izvojevale vse politične borbe. Srbov. Sabor, ki je zastopstvo srbskega naroda, ni nikak vaški občinski zastop, ampak v njem se morajo pojavljati vsa ona družabna stremjenja in politična nasprotstva, ki so lastna srbskemu narodu. Posebno ker je srbsko šolstvo v rokah srbske narodne uprave in v popolni odvisnosti od sabora, je pa čisto nemogoče, da bi bila avtonomija nepolitičnega značaja. Iz obrazloženja ogrske vlade je pa razvidno, kakšni so pravi razlogi za novo ogrsko zakonolomstvo. Vlada se sklicuje v svojo utemeljevanja v prvi vrsti na politične razmere na Hrvatskem. Obustavljenje srbske narodne avtonomije ni nič drugega ko smotreno nadaljevanje one smeri, ki skuša po hrvatskem uzorcu izpodkopavati cesarstvu in dinastiji ugled med narodi onstranske polovice. Igra je prav prozerna, samo na Danaju je ne vidi. Madžarska zlahta hoče s tem škodovati ugledu dinastije med narodi.

Na dlani leži, da ima sabor srbski narodni in cerkveni značaj narodnega parlamenta in da je nemogoče ga omejiti na cerkveni delokrog, kakor bi to želeli Madžari. S tem, da skušajo vladujoči krogi uničiti srbsko narodno avtonomijo, vidi se njih popolno zaslepljenost. Znani nemški zgodovinar Friedjung pravi v svoji zgovorini Avstrije, da ga ni za vladanja Frana Josipa I. usodepolnejšega vladnega čina ko je oni, vsled katerega je bil odstranjen spomenik Hentcija, vojščaka, ki je dal svoje življenje za vladarja, v javnega trga v Budimu iz bližine kraljevskega dvora in premeščen v zakotno dvorišče neke kasarne. Na podoben način so se sedaj žalila narodna in dinastična čuvstva srbskega naroda, ko se je na brezobziren način oskrnila njih avtonomija, narodna svetinja, s katero je zvezanih toliko sijajnih spominov na preteklost. Z občudovanja vredno točnostjo skrbi madžarstvo za to, da se izkorenini iz duše hrvatskega in srbskega naroda čuvstvo pripadnosti k cesarstvu in dinastiji.

Klerikalci protestirajo.

Napisal I. L.

(Konec.)

V vednih bojih v starem veku in v začetku novega je umetnost cvetela, ko pa je krščanstvo zmagalo, so zmogli ljudje narisati komaj okorno sliko. Lepe cerkve v Rimu in drugje so dobile svoje krasne stebre, svoje kipe in skoro vse, kar imajo lepega, iz uničenih poganskih svetišč, renaissanca je le težka vzbudila umetnost v novo življenje. Papeži, najmočnejši vladarji na svetu, so ustvarili le malo velikega. In imeli so umetnikov, Michael Angelo, Raphael in drugi bi ustvarili v boljših razmerah stokrat več. Morda je to umetnost, da so papeži iz kolosseja prodajali kamenje in delali apno, da so iz kipov na Angeljskem gradu delali kroglice za vojsko, da so oropali Pantheon njegovih mramornatih in bronastih okraskov? Kaj pa kultura? V imenu vere so bili uničeni celi narodi, tako Slovani v Pomorju. Kako se je postopalo s sektami? In če ni ničesar družega, ostane inkvizicija madež, ki ga ne izbriše nobeno veliko delo, ne čas. Natezalnice, ječe, mučenja, kakor si jih težko izmisliti najhujšega fantazija, umori, vse v imenu vere. Kdo je opustošil Španijo? Kdor ni bil priljubljen, kdor je bil prebogati, ženska, če je bila preveč lepa, kdor se je le zganil, še govoriti si niso več upali ljudje, že so ga zgrabili menhi in nič ne svetu ga ni rešilo grozne smrti. Torquemada je najbolj proklinjano ime na svetu. Kaj pa čarovnice? 600.000 žensk in dece, najmlajša stara pod 10 let, je bilo sežganih na gradah. Zato, ker so delale točo, vabile kugo in lakoto v deželo in so bile zvezane s hudičem. To tudi priča o nezmotljivosti papežev. Ostane pa vsaj morala! Čitajte zgodovino papežev. Aleksander VII, ki ji imel dva sina in hčer Lukrecijo, s katero je imel otroka. Njegova slavna »aqua tofana« strup, s katerim je moril kardinale in vse, katere je sovražil. Papež je ustanovil prvi bordel. Kako se je živelo v samostanih? Podzemeljske zveze med mož-

ki in ženskimi samostani pričajo še danes o tem. Kako so gojili vero in skrbeli za duše, priča trgovina z odpadki, ki je bila od papeža dovoljena in ki je bila povod nastopa Lutrovega. Je li danes kaj bolje?

Danes je taka morala, taka kultura nemogoča, ker je probujeni svet ne dovoli. Danes so tudi razmere druge in razmeram se je prilagodil tudi klerikalizem. Danes sanja duhovščina o zlatih časih, danes papež ni več vladar in danes je tudi ljudstvo bolj pametno. Tako zelo se je klerikalizem prilagodil razmeram, da mu je težka slediti. Mnogo tega, kar je bilo prej prokletega, danes priznava. Galilei ni edini, ki je zmagal. Openem zgublja vedno bolj na vrednosti in je že v popolnem nasprotju s pravim krščanstvom. To je nameraval dokazati Machar s svojim članikom. Krist se je bojeval nekdaš s farizeji in duhovni, ker oni so čakali, da bo Mesija mogočen kralj, ki jih reši rimskega gospodarstva in so zato zatajili uboge »Tesarjevega sina« in ga križali. Danes je papež vladar, danes imajo samostani in cerkve milijone in je cerkev največji kapitalist na svetu. Danes hoče klerikalizem vladati povsod. In Machar opisuje, kako bi nastopilo klerikalno časopisje proti Kristu, če bi vstal danes med nami. Ko bi prišel ubog in bos, kakor takrat, tako bi začel tudi sedaj izganjati politikujoče nunce iz svojih hramov, bi prepovedal izrabljati svoje ime za reklamo v konzumih, za volitve in za ostudne boje. Zato bi gotovo nastopili proti njemu vsi klerikalci, njihovi listi in z njimi gotovo tudi »Novi čas«. Imenovali bi ga gotovo s podobnimi izrazi, nad katerimi se tako zgražajo. Pravzaprav ne mislimo Macharja braniti, saj se brani sam bolje. To kar delajo klerikalci s svojimi protesti in resolucijami, ni nič drugega, kakor agitacija za njihovo časopisje in orožje proti nasprotneemu. Pri tem računajo na nevednost in fanatizem mase.

Sedaj pa nekaj za naše klerikalce. Tako so se strahovito zgražali nad različnimi naslovi, s katerimi bajé imenuje »Soča« Krista in Marijo. Reve! Kolikokrat je morda celo govornik sam, morda celo duhovnik, ki je vodil shod, izmed občinstva pa gotovo vsakdo in nekateri vsak dan, imenovali Krista še s hujšimi imeni in Marijo ravno tako. Vi klerikalci, ki se tako zgražate, kako si upate tako kleti, ko je vendar isto, z besedo ali v pismu žaliti, v italijanščini kakor v slovenščini. Ostudni ste v svoji hinavščini. Vi smete imenovati Marijo z imeni, kakoršna se mi sramujemo povedati, v pričo otrok, in ste vendarle dobri kristjani! Pri tem si upate primerjati klerikalne in napredne družine! To sami najbolje veste, da debelo lažete, ko pravite, da je v naprednih družinah večer preprij, sovraštvo in v klerikalnih vse tako lepo in mirno. Primerjate svoje organizacije z našimi! Mi se ne ponasamo z vero. Naši ljudje izvršujejo svoje dolžnosti ne radi javnosti in radi duhovnika, ampak iz lastne potrebe. Vi pa, ki nosite križ kot znak, ki se imenujete prave kristjane; kakšni pa ste v resnici? Preklinjate kakor toča, vaše življenje je ravnotako in še bolj polno vseh mogočnih grehov in še tega imate po vrhu, da zasmehujete svojega Boga in skrinite križ pri vsakem koraku. Kaj Marijine hčere? Marija, ki je tako čista, vzvišena, brezmadežna, da jo stavijo že stoletja za vzor žene, bi se presneto zahvalila za take varovanke, kakor so Marijine hčere. Razen medajce imajo na sebi vse slabosti kakor druga dekleta in so še na slabem glasu. Kakor klerikalcem tako se tudi vašim »nedolžnim« Marijinim hčeram lahko očita vsak greh. To se šele pravi zasramovati Marijo, Krista in Boga. Da so tudi klerikalci rudeči pod kožo, tega jim ne zamerimo, da pa to tako odločno tajijo, jim moramo dokazati nasprotno.

DOPISI.

Iz ajdovskega okraja.

Z Vipavskega. — (Orožniki in turisti.) Krasna Dol-Otliška planota privabi sedaj dokaj turistov od blizu in daleč, posebno od Trsta in Idrije ter bližnje Vipavske doline. Iz Dola je naravno izhodišče na različne ture skozi romantične

erarske gozdove, kakor na Golake, na divni Zeleni rob, na Čaven in Kuceh ter druge.

Središče teh izletov pa tvori turistijska gostilna s prenočiščem Polane na Dolu. Ta gostilna pa je trn v peti tamošnjemu klerikalnemu županu-gostilničarju, kateri šikanira gostilničarja Polanca deloma radi konkurence deloma pa radi političnega nasprotstva. Mimogrede bod omenjeno, da je frakcija Dol napredna. Otkica pa povsem klerikalna, kjer pase svoje ovčice prav na srednjeveški način »nunčk«, kojega desna roka je klerikalni župan.

Pri takih razmerah bi človek pričakoval, da bi bilo vsaj orožništvo tako, kakor bi moralo biti.

Izmed tamošnje iz dveh mož obstoječe posadke je namreč jeden orožnik tretjerednik, kateri tvori z nunčkom in županom klerikalni trifolij.

Protestirati se mora proti temu, da to orožništvo klerikalnemu županu in nunčku na ljubo in turistom v škodo postopa naravnost neumestno zoper gostilničarja Polanca, oziroma njegovo ženo.

Turisti prihajajo namreč ob vsakem času, orožnik ti pa tu zahteva, da mora gostilničar ob gotovi uri gostilno zapreti. Radi tega se boji gostilničar turistov sploh sprejeti in jih pogostiti. Zgodil se je nedavno slučaj, da je bil gostilničar ovajen in kaznovan, ker je bil v gostilni nekaj trenutkov zdravnik, poklican po noči na Dol.

Ker je to šikaniranje na dnevni redu in izvira le iz klerikalne hudobije, se opozarja na te kričeče slučaje pristojna oblast.

Ljubitelje narave se pa opozarja na uvodoma omenjene krasne izlete iz gostoljubne gostilne Polančeve, samo to naj si zapomnijo, da natančno izpolnijo rubrike v knjigi za tuje v tej gostilni, posebno kraj namembe, ker drugače ovadi in kaznuje orožništvo gostilničarja.

Turist

Iz kobariškega okraja.

V Kobaridu čakajo dan za dnevom potrditve deželnega odbora za elektranu, a gospodom odbornikom je menda sedaj prevroč, da bi pregledali načrte, strokovnike in starešinstvene sklepe. Najbrže se jim je zahotelo po komisijah iz Gorice v Kobarid, kamor so že brzojavnim putem naznanili, da se mora vse podjetje preštudirati »v finančnem, tehničnem in pravnem ožiru«. To zimo bodo menda Kobaridci še pri petroleju zabavljali čez deželni odbor, ki najbrže edini zavleče izvršitev te lepe naprave vsled komodnosti gotovih gospodov. Našim vrlim žrtanom pa svetujemo, naj kar prično z delom, saj gotovo izda deželni odbor tozadevno dovoljenje »naknadno«, kakor v Ajdovščini, kjer so tudi pričeli z gradnjo pred potrditvijo deželnega odbora.

Iz komenskega okraja.

Iz Štanjela. — Dne 29. pr. m. so bile pri nas občinske volitve, pri katerih pa se mi gledalo toliko na stranke, marveč so odločevale domače razmere. Kakor navadno imajo klerikalci večino.

Dne 21. julija so mislili nunci iz okolice z znanim Venturom iz Križa ustanoviti kat. izobraževalno društvo, pa ljudi ni bilo. Pri maši je oznanil slavni Ventura iz Križa isto in prišli so nunci iz Šmarja, Gabrja in imenitni Šmid iz Branice. Ventura je kričal na prižnici, da so se morali ljudje smežati po cerkvi. Popoldne so pa vsi ti osrečevaltaji našega kmeta tiho odšli. Preložili so shod za nedeljo 4. t. m. po molitvi. Kaj hočejo tu mešati, ne vemo. Ubogo ljudstvo je v revni in potrebi zaradi slabe lanske letine in mu ni potrebna nobenih zdražbarjev, ampak kruha in podpore. Svojo politiko naj ohranijo zase, ne jo nositi v Štanjel. Kristus je rekel: »Svoj mir vam dam.« Oni pa nam dajejo sovraštvo, da sosed sosedu ne more videti. Po delih jih spoznaj, ljubi kmet!

Nato menda hočejo ustanoviti čukarico, da bodo trobili po noči, kakor dol po dolini. Tudi tega nam je treba, kot »pasice« v nogu.

Agrarni nemiri so nastali na Ruskem, in sicer v Miropolju. Agrarno komisijo je napadla množica kmetov, ker ni zadovoljna z njenim delom, in jo je hotela ubiti. Vojaštvo je napravilo mir.

Mraz je pritisnil zadnje dni. Tako poročajo iz Angleške, da je tam povsodi velik mraz. Iz Newjorka smo čuli pred kratkim o neznosni vročini, sedaj poročajo o velikem mrazu.

Strašna smrt železničarja. — Na železnici v Knittelfeldu se je 2. t. m. zgodila strašna nesreča. Skladniški delavec Henrik Petrič je šel čez progo, se spodtaknil in padel. V istem hipu je privozila lokomotiva s par vozovi ter šla preko Petriča. Prerezalo mu je telo na dvoje in je bil na mestu mrtev. Petrič zapušča ženo in pet otrok.

Imena naših novih dreadnoughtov. — Cesar je dovolil, da dobijo naša dreadnoughta št. III. in IV. imena »Admiral Sterneck« in »Admiral Petz«. — Sterneck je bil avstrijski, Petz pa ogrski državljan.

Največja trgovska ladja Avstro-ogrske se sedaj gradi na Angleškem in bo last dubrovniškega hrvaškega parobrodnega društva »Union«. Ladja bo nosila 9600 ton; dolga bo 432 čevljev, široka 54 in viška 26 čevljev. Pri gradnji ladje so se uporabile vse najnovejše izkušnje ter bo opremljena z vsemi modernimi praktičnimi napravami, pa tudi z veliko udobnostjo. Za potnike bo imela 12 sob.

Proces proti Jukiću.

Zasliševanje prič.

Kot prvi svedok je bil zaslišan policijski agent Anton Fučkar, katerega je Jukić na svojem begu težko ranil. Svedok je opisal dogodek, kako je zasledoval Jukića in kako je le-ta ustrelil nanj. Kroglja iz Jukićevega revolverja mu še zdaj tiči v telesu. Zahrteva 2000 kron odškodnine.

Priča Ulrik Donadini, dijak 8. razreda realne gimnazije, je izpovedal, da mu je nekoč Jukić rekel, da bi bilo treba Cuvaju poslati pismo, v katerem bi bile neke vrste Hofrichterjeve pišule.

Med zaslišanjem Donadinijevem je vstal Neidhardt in zaklical: »Vsaj ta več ve o Jukiću kakor mi, a on je prost, mi smo pa obtoženi.«

Nato sta bila zaslišana kot prič Jozef Brkić in Teodor Huber. Huber je izjavil, da je smatral Jukića za zelo poštenega, a zelo eksaltiranega človeka. Nekoč mu je Jukić rekel, da v dveh dneh lahko napravi človeka, da postane nor.

Svedok Ivan Radić je izpovedal, da je poznal Jukića že v Sarajevu. Zdel se mu je abnormalen že zategačel, ker je nekoč rekel, da bo Narančica ubil, ker mu hoče vzeti njegovo Miško v Stenjevcu.

Predsednik: »Pa to je vendar nekaj naravnega, v tem vendar ni nič abnormalnega.« (Smeh.)

Radić je nato pripovedoval, da so ga v zaporu silno mučili in da mu niti hrane niso privoščili. V 24 urah, ko je bil v preiskavi, ni dobil drugega kakor malo skledico graha. Hrane, ki so mu jo dnevno pošiljali z doma, pa sploh ni dobival.

Nato sta bila zaslišana dijaka Vladimir Vrkljan in Peter Dimić, ki nista izpovedala ničesar posebnega.

Med zaslišanjem Dimičevem se je dvignil obtoženec Šarinić ter zaklical: »Ti so vse vedeli, a največ je vedela policija, toda samo nas so zaprli in obtožili; meni se zdi, da hoče nekdo iz tega procesa izvleči masten političen profit.«

Drž. pravdnik: Prosim, g. predsednik, da zabranite takšne opazke.

Zagovornik dr. Popović: »Kaj pa je rekel? Kdo pa je ta nekdo? Čemu se neki razburjate?«

Drž. pravdnik je nato v veliki zadregi umolknil.

Po odmoru so se čitali spisi. Izmed teh spisov je zanimiva samo izpoved Cuvajeva. Cuvaj je izjavil, da je slišal samo strel, ni pa vedel, zakaj gre. Ob koncu ulice je videl stati gručo mladih ljudi, katere je pozval, naj atentatorja zasledujejo. Nihče izmed ljudi pa se ni ganil in mirno so pustili, da je atentator utekel.

Pri večrajšnji razpravi so se čitali razni uradni spisi. Pred vsem so se prečitate izpovedbe onih dijakov, ki so se ude-

ležili izleta v Belgrad. Vsi zanikajo, da bi se bile pri tej priliki dogodile kakšne protiavstrijske demonstracije. Le dijaka Piškulić in Devčić pravi, da sta opazila Avstriji sovražno razpoloženje v Belgradu. Piškulić je izpovedal, da je slišal protiavstrijske klice in da ga je stotnik Milan Prišicević hotel pridobiti za svoje revolucionarne nazore, kar pa je on z vsoto odločnostjo odklonil.

Sodnija je dala prečitati tudi nprstveno spričevalo o obtožencu Dragotinu Bubljiću, ki je bil baje policijski konfident. V spričevanju se pravi, da je Bubljić nevaren subjekt, kateremu so sošolci več verjeli, kakor ravnatelju samemu.

Župan v Bosanskem Brodu je izdal svedočbo, da je vsa Jukićeva rodbina abnormalna. Ta izjava se je včeraj prečitala.

Nato je Jukićev zagovornik dr. Prebeg stavil predlog, naj se zaslišijo razne priče, ki bodo dokazale, da je vsa Jukićeva rodbina abnormalna.

Jukić v zaporu.

Jukića opazujejo v zaporu psihijatri trajno. Zadnje dni je bil precej miren, imel pa je opetovalne nervozne napade, dasiravno ni ekscediral. Celi dan stoji pri vratih in se pogovarja z orožniki, ki ga stražijo, ter jim razlaga svoje načrte zlasti pa svojo stenjeveško republiko. Napram procesu je popolnoma apatičen. — Ko so mu hoteli praviti o razpravi, je zamahnil z roko, češ, kaj me to briga.

Razbremenitev zemljišč v Avstriji.

(Konec.)

Hipoteka kot poroštvo in doba dospelosti.

Paragraf 15. zakonskega načrta določa, da se hipoteke, ki se dajo pod naslovom poroštva, ne morejo vpisati, ako imajo stalne obrestne mere, dalje, ako so odpovedljive in niso razdolžljive s plačevanjem letnin.

Zveza omenja:

»Dogaja se, da Raiffesenovke dovoljujejo posojila razum na obvezo, tudi na tekoči račun, te pa zlasti v krajih, kjer je kmetijstvo bolj napredovalo in kjer se bavijo kmetovalci s trgovino z živino, s sadjem, lesom itd. Seveda mora posojiljemnik v tem slučaju nuditi poroštvo, ki obstoja v tem slučaju navadno v hipoteki. Ampak take hipoteke, ki se dajo kot poroštvo so povsem drugačnega značaja od ostalih hipotek. Vsled tega se določilo § 14. ne zdi primerno; hipoteka, ki se da kot poroštvo, naj ostane in naj izvršuje svojo nalogo, tako da pošli med njim, ki ima tekoči račun in med posojilnico trajajo dalje; potem je treba priti k obračunu. Ako je račun pasiven in dolžnik ne plača, posojilnica se vendar ne more odreči pravici do iztirjanja svojega kredita. Ni torej pravilno, da naj bo taka hipoteka neodpovedljiva; v tem slučaju bi ne imela nikakega pomena.

»Vsled tega predlaga zveza, da se naj ta paragraf zatre. Paragraf 15. določa najkrajšo dobo 10 let in najdaljšo dobo 60 let za vračilo hipotekarnega dolga s plačevanjem obresti in letnin.

Toda najkrajša doba 10 let je preveč omejena in preti, da stre temeljne namene zakonskega načrta. S tem, da je zakonodajalec določil pogoj neodpovedljivosti, stalne obrestne mere in razdolžitve z letninami, stremi za tem, da bi se preprečila druga hipoteka, uvažuje po eni strani, da kreditni zavodi ne dovoljujejo v obče posojil na drugo hipoteko in da zasebniki nimajo interesa, da bi dajali hipotekarna posojila po prej omenjenih pogojih.

»Vendar je to domnevanje neopravičeno, če znaša najkrajša doba 10 let. Kajti § 17. načrta določa namreč, da more upnik zahtevati povračilo svojega hipotekarnega kredita z avizom 6 mesecev, ako je dolžnik v zastanku s plačevanjem letnin in davkov nad eno leto. Jasno je, da marsikateri kapitalist bo špekuliral na to, da zaostane dolžnik z gornjimi plačili in tako bo rad dajal posojila na drugo hipoteko. Na to bo kapitalist skoro z gotovostjo lahko računal, kajti kmetovalec bo pač težavno mogel točno plačevati znatne zneske skozi celo vrsto let. Za vrnitev dolga v 10 letih znaša letno plačilo približno 12½%. Kaj lahko se torej pripeti,

da kmetovalec vsled slabih letin ali vsled tega, ker mu žival pogine itd., ne more točno zadostiti svojim obveznostim. V tem slučaju bi značile druge hipoteke resno nevarnost.

»Vsled tega predlaga zveza, da naj se najkrajši rok zviša na približno 25 let.«

C. kr. poljedelsko ministerstvo je povabilo organizacije, naj se izjavijo glede zakonskega načrta z namenom, da si priskrbi podatke za lažjo izvedbo morebitnih prememb.

Temeljna misel obče zveze je ta-le: Akcija za razbremenitev zemljišč

zahteva popolnega funkcioniranja ne le hipotekarnega kredita, marveč tudi osebnega kredita, ki sta tesno spojena med seboj. Zakonski načrt ni dovolj uvaževal te misli in zato se domneva, da se bo preustrojil in izpopolnil tako, da osebni kredit ne postane šibkejši, marveč da se bo popolnoma zlagal z novimi potrebami. »Samouprava«.

Mali oglasi.

Najmanjša vristojbina stane 60 vin. Ako je oglas obsejnejši se računa za vsako besedo 3 vin. Najpripravnejše inseriranje za trgovce in obrtnike. Koliko je manjših trgovcev in obrtnikov v Gorici, katerih na delu (in celo v mestu) niha ne posna, ker nikjer ne inserirajo. Škoda ni majhna.

Stavbišča za tri navadne hiše z malim vrtilcem so na prodaj pod Kostanjevico pred tunelom. Cena prav zmerna. Poizvedbe v Goriški Tiskarni.

Fotografski vajenec sprejme se pod ugodnimi pogoji pri fotografu Jerkiću v Gorici.

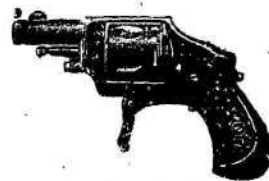
Vino motno, zavreto se popravi. Seboj je prinesli mali uzorec. — Naslov pove naše upravništvo.

Sprejme se takoj gospodično, ki ima veselje privaditi se v trgovini in pisarni. — Tvrdka F. Batjeli, Gorica, Stolna ulica 4.

Sode in čebre

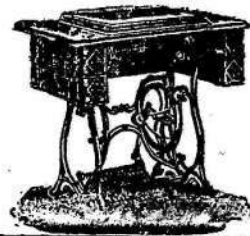
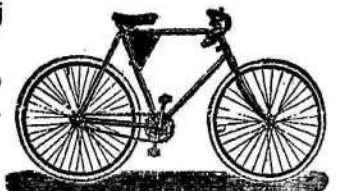
iz slavonskega hrasta v vsaki množini in velikosti priporoča tvrdka

Julius Gutman & sin
tovarna sodov
Gross-Kanisza — Ogersko.

Kupujte samo dvokolesa „Altena“, ki so najboljši francoski sistem in najtrpežnejše vrste bodisi za navadno rabo ali za dirke.

Šivalni stroji **Original Victoria** so najpraktičnejši za vsako hišo. Isti služijo za vsakovrstno šivanje in štikanje (vezenje). Stroj teče brezšumno in je jako trpežen. Puške, samokrese, slamoreznice in vse v to stroko spadajoče predmete se dobi po tovarniški ceni pri tvrdki

Kerševani & Čuk
GORICA, na Stolnem trgu št. 9. GORICA.

„Goriška ljudska posojilnica“

vpisana zadruga z omejenim jamstvom.

(V lastni hiši, Gosposka ulica št. 7, I. nadstr.) — Telefon št. 79.
Račun poštne hranilnice št. 837.315.

Na občnem zboru dne 28. aprila 1912. se je določilo: **Hranilne vloge** se obrestujejo po 4½%. Stalne večje vloge z enoletno odpovedjo po dogovoru. Rentni davek plačuje posojilnica sama.

Hranilne vloge se sprejemajo od vsakogar. Vlagateljem so na razpolago hišni hranilniki. **Posojila** se dajejo zadrugnikom na vknjižbe po 5½%, na varščino ali zastave in na menjice po 6%.

Glavni deleži se obrestujejo koncem leta 1911. s 6%. **Stanje 31. dec. 1911:** Zadrugnikov 1863 z deleži v znesku 70.910 kron. — Hranilne vloge: 1.103.254-98. — Posojila: 1.068.002-— — Rezervni sklad: 100.451 56. — Vrednost hiš: 383.538-29.

Kuhajte za zalogo!

Weekend kozarci za konzerve in aparati za ohranitev svežih jedi reformnuje kuhinjo.

Prihrani se v vsakem oziru. Zdrava prehrana, neodvisno od letnega časa. V rabi več milijonov. — Pazi naj se na ime „Weekend“ Tiskana navodila pošilja na zahtevo zastonj. I. Week, zadr. z om. zav. — Glavni razpošiljalniš.

Carl Müller, M. Schönberg št. 56.
Zalogo skoraj v vseh mestih.

„CROATIA“
zavarovalna zadruga v Zagrebu
— edini domači zavarovalni zavod. —
Ustanovljena leta 1884.

Centrala v Zagrebu v lastni hiši, vogal Marovske in Preradovičeve ulice.
Podružnica v TRSTU,
Via del Lavatoio št. 1. II. nadstropje.
Telefon št. 2594.

Glavna zastopstva: Ljubljana, Novisad, Osijek, Reka in Sarajevo.
Zadruga sprejema pod ugodnimi pogoji zavarovanja sledeče vrste:

I. Na življenje:

1. Zavarovanje glavnice za slučaj doživljenja in smrti;
2. zavarovanje dote;
3. zavarovanje življenske rente.

II. Proti škod: po požaru:

1. Zavarovanje zgradb (hiš, gospodarskih poslopij, tovarn).
2. Zavarovanje promičnin (pohištva, prodajniškega blaga, gospodarskih strojev, blaga itd.
3. Zavarovanje poljskih pridelkov (zita sena itd.

III. Zavarovanje steklenih šip.
Zadruga imetje vseh oddelkov znaša K 2.713.671-13
Od tega temeljne glavnice „ „ 800.000-00
Dohodek letno premije s pristojbinami „ 1.365.041-88
Izplačane odškodnine „ 4.970.238-48

Sposobni posredovalci in akviziterji so sprejemajo pod ugodnimi pogoji.
Natančnejše informacije daje
Podružnica „Croatiae“ Trst, Via del Lavatoio št. 1, II. nadstr.
Zastopnik za Goriško:
D. Gilčvert v Gorici
Via Bertolini št. 20 (v lastni hiši).
Telefon št. 221.